

Constantin Nica

Liberalismul din România — Teorie și Practică, București, Editura Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale, 2005, 338 p.

Această lucrare, rodul unei cercetări ample și totodată minuțioase, confirmă, pe de o parte, interesul autorului pentru cercetarea și interpretarea liberalismului (dovadă sunt și lucrările anterioare — *Liberalismul și societatea modernă și Opiniunea neoliberală*), iar, pe de altă parte, reprezintă o merituoasă încercare de a răspunde unei necesități teoretice evidente, aceea de a realiza o sinteză asupra liberalismului românesc. Acest proiect, conceput în mai multe volume, se diferențiază prin obiective și metodologie, mai ales de acele abordări care au adoptat o atitudine militant-partinică sau una criticist-negativistă, alimentată de un anume climat politic sau ideologic. Mai mult, analiza autorului, centrată pe ideea că liberalismul în România a dobândit anumite trăsături distincte în circumstanțele modernizării socio-economice și a „europenizării” civilizației, relevă o abordare complexă, structurată în patru volume: *Liberalismul din România — teorie și practică* (I); *Liberalismul din România și democrația reprezentativ-parlamentară — principii, instituții, valori* (II); *Neoliberalismul — paradigmă distinctă asupra ordinii politico-sociale din România interbelică* (III); *Tranzitia de sistem de la sfârșitul secolului al XX-lea și renășterea civilizației de tip vest-european în România* (IV).

Consacrat genezei, evoluției, conținutului dar și semnificațiilor majore ale liberalismului românesc, acest prim volum cuprinde patru capitole (*Liberalismul — teorie asupra modernității*; *Liberalismul din Principate — geneza și întemeietorii*; *Pașoptismul și întemeierea societății moderne*; *Liberalismul din România — originalitate și influențe apuse*) în care sunt prezentate și analizate atât documentele care atestă afirmarea societății moderne, cât și programele politice importante de reformare a societății, potrivit noilor deziderate și interese exprimate. Totodată, autorul atenționează asupra faptului că liberalismul în România a avut drept suport esențial mișcarea națională de emancipare și înfăptuire a unității, de stoppare a crizelor existente și de modernizare rapidă, mișcare susținută de solidarizarea tuturor forțelor

sociale care aderau la acest amplu proiect. Aceste forțe erau grupate, de regulă, în jurul unui cerc intelectual reformator (pașoptiștii sunt considerați nu doar exponenții unei generații de excepție, ci și „ctitorii ai liberalismului românesc”), ceea ce confirmă ipoteza lansată că liberalismul în România nu s-a axat pe acele presupuse lucrări, cu rezonanță pe continent sau cu abordări de anvergură teoretică, ci pe „opere” care au dezvăluit „resurse generoase de gândire novatoare concentrate asupra priorităților României”. De asemenea, documentele politice certifică și ele cristalizarea unui program coerent care relevă o unitate de idei, de aspirații și de soluții, de orientare liberală.

Liberalismul, în general, reafirmă autorul, a continuat o tradiție intelectuală și s-a constituit ca filosofie politico-socială a modernității. Astfel, deopotrivă, în cadrul liberalismului s-au redescoperit și reevaluat valorile intelectuale, social-politice și morale ale antichității, valori care accentuau aspirația legitimă a fiecărui cetățean de a gândi și acționa pentru împlinirea propriei esențe și s-a evidențiat un nou set de valori axat pe dezideratul emancipației individuilor și a societății, pe dezvoltarea și stimularea liberei inițiative și a creațivității personale. În acest context, liberalismul românesc, „inspirat” din liberalismul occidental, deși s-a impus relativ târziu, s-a coagulat într-un discurs original asupra realităților specifice din țara noastră, la acea dată. O contribuție importantă a revenit culturii moderne române în procesul de cristalizare și de decantare a valorilor, transformate în repere structurale ale modernizării României. Acestea se regăsesc, potrivit interpretării autorului, în cele trei cauze pe care le-a servit liberalismul românesc: cauza națională, a unității și independenței, a democratizării societății și mai ales a vieții publice și cauza emancipației sociale, economice și culturale.

În peisajul lucrărilor de specialitate din România, această carte reprezintă o substanțială și originală contribuție la înțelegerea liberalismului românesc și, ca atare, constituie o lectură necesară.

Adela Deliu

Stelian Neagoe

Cazul social-democraților români, București, Editura Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale, 2005, 420 p.

În cursul anului trecut, Editura Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale a continuat publicarea lucrărilor de istorie, în seria aparițiilor editoriale de specialitate inițiată de acest institut. Volumul a căruia prezentare succintă ne revine este datorat istoricului Stelian Neagoe, cercetările sale fiind îndreptate cu precădere către istoria politică a României. *Cazul social-democraților români* este o lucrare cu tentă monografică.

Prin reconstituirea „vârstelor social-democrației române” studiul ne face cunoscută istoria curentului politic social-democrat din România, în legătură cu apartenența acestei mișcări politice la câmpul ideologic mai larg al circulației ideilor politice de stânga.

Cartea cuprinde o bogată informație istorică ce se referă în primul rând la organizarea mișcării social-democrate din România, care însemnat în primă fază transformarea ei într-o mișcare politică. Înscrierea în lupta politică va determina în cele din urmă unificarea acestei mișcări în favoarea unui partid politic ce a revendicat legitimitatea „vechii gândiri social-democrate” spre desobire de „tradiția de dată recentă” a partidului socialist.

Constituirea unei social-democrații în România era contemporană cu formarea în interiorul curentului socialist european a două orientări de stânga, moderată și radicală. Cea moderată a devenit componenta democratică a stângii, reprezentată de socialism sau social-democrație. Cealaltă, radicală, a constituit-o comunismul care avea să ducă până la ultimele consecințe preconizata societatea socialistă.

Prima perioadă a social-democrației românești este cea a „socialiștilor generoși”. Ideile socialiste pătrund în România după 1875, când sunt elaborate primele texte de critică socială inspirate de teoriile socialiste semnate de o serie de lideri socialisti precum Ion Nădejde și V.G. Morțun. Tot atunci este cunoscută teoria lui Marx a socialismului științific, tradusă la noi de socialistul C.D. Gherea. Într-o scriere adresată lui Ion Nădejde, Fr. Engels aprecia faptul că socialistii români adoptau „principiile de căpătă ale teoriei” marxiste.

În paralel cu întreținerea unui flux propagandistic al ideilor sociale prin presă, se constituiau primele „cluburi” muncitorești a căror activitate avea un caracter predominant sindical.

În anul 1893 a avut loc la București Congresul de constituire a unui partid socialist „de clasă” în România care afirma interesele de clasă ale muncitorilor (Partidul Social Democrat al Muncitorilor din România).

Prima etapă din istoria social-democrației în România se va încheia în jurul anului 1900 cu destrămarea partidului. Analizând cele două decenii în care s-a încercat impunerea socialismului ca și curent

politic, liderul socialist V.G. Morțun explica auto-desființarea partidului astfel: „condițiile naționale ale țării noastre fac imposibil pentru astăzi socialismul (...) a fost un partid demagogic, nu democratic și ne-am îmbătățit cu cuvinte și cerințe”. Acesta a fost cauză în care își anunțau „generoșii” retragerea.

A doua etapă este aceea a confruntării dintre social-democrați și „minoritatea conștientă” a socialiștilor radicali influențați de noua orientare adusă de ideile leniniste care au condus la Revoluția din 1917. Aceștia din urmă susțineau „principiile luptei de clasă și ale internaționalismului proletar”, afirmând că „numai adeveratul socialism, acela care nu uită nici scopul final, nici lupta de clasă, este în adevară practic”. Ei atacau tactica parlamentară adoptată de reprezentanții curentului socialist teoretic, susținând linia tactică radicală a „grevei politice”.

După cum constată și autorul, „procesul de consolidare a statului național român modern lăsa, nu de puține ori, fără obiect proiecțiile programatice ale social-democraților”. Refacerea organizației politice a mișcării social-democrate la 1910 în formula Partidului Social Democrat din România (PSDR) și politica reformatoare propusă de acesta erau atinse de pericolul repetării cazului „generoșilor” într-o Românie în care guvernul condus de Ion I.C. Brătianu trecuse prin Parlament în cursul anului 1917 proiectele de legi referitoare la mult aşteptatele reforme, agrară și electorală. Pe de altă parte, gruparea radicală ce îl avea în frunte pe Cristian Racovski, devenită majoritară în conducerea partidului, promova un internaționalism de clasă care a fost respins de curentul popular. Tezele leniniste privind „sarcinile proletariatului în actuala revoluție” și doctrina Partidului Comunist (bolșevic) din Rusia nu găseau susținere în România Mare. Cu toate acestea, în toamna anului 1920, la Moscova, delegația PSDR acceptă toate cele 21 de condiții ale afiliierii la Komintern. Acest lucru a produs totuși ruptura în rândurile socialiștilor din România, curentul tradițional social-democrat delimitându-se de cel radical, comunist, ai cărui reprezentanți erau de părere că „proletariatul de pretutindeni” trebuia „să ia în mâinile sale destinul popoarelor”. La începutul anului 1921 social-democrații români resping rezoluțiile aripii comuniste din partid și părăsesc conducerea acestuia. La congresul din mai al partidului, nou Comitet Executiv format în majoritate din comuniști aproba afilierea neconditionată la Komintern și crearea Partidului Comunist din România ca secțiune a Internaționalei a III-a Comuniste. Kominternul a încercat să se impună până la consecințe ultime în problema națională, afirmând „autodeterminarea până la separația de stat”, fapt ce a provocat o reacție până și în rândul comuniștilor.

Ultima perioadă în constituirea social-democrației românești a avut ca obiect unificarea politică a mișcării social-democratice ce a urmat obținerii integrității teritoriale a statului român. După ruptura din 1921, liderii social-democrați din provinciile istorice și cei din Vechiul Regat au formulat Programul Federativ al Partidelor Social Democrat (FPSR) din România. Acest program a fost definitivat în cursul perioadei 1922–1927, la sfârșitul căreia a fost convocat la București congresul de transformare a FPSR într-un singur partid social-democrat, Partidul Social

Democrat din România (PSDR), ce și-a asumat tradiția istoricului Partid Social Democrat al Muncitorilor din ultima decadă a secolului al XIX-lea. A fost momentul afirmării politice a „socialismului democratic“, care se putea „pregăti și desfășura, în modul cel mai eficient și sigur, pe baza democrației“. Programul politic al nouului partid socialist înțelegea să susțină democrația, ce trebuia „cucerită și apărată cu toate mijloacele care corespund concepției de drept, conștiinței, puterii și scopurilor clasei muncitoare“.

Călin Câmplean

Cristian-Ion Popa

Teorii ale societății moderne. Evaluări și reconstrucții actuale, București, Editura Institutului de Teorie Socială, 2005, 254 p.

Sub titlul generic *Teorii ale societății moderne* lucrarea oferă istoria de secol XIX a conceptului de societate civilă și pe cea a „dezvoltărilor“ sale în secolul al XX-lea, o istorie a modelelor interpretative și de reconstrucție a societății moderne. Ceea ce numim aici istorie conceptuală reflectă selecția riguroasă și dispunerea cronologică a celor mai influente analize ale raportului stat-societate civilă din gândirea modernă, anume: filosofia dialectică hegeliană și filosofia radical-critică a lui Marx, următoare de teoria lui Ferdinand Tönnies asupra societății capitaliste, ca tranziție de la *Gemeinschaft* la *Gesellschaft*. Lor le succed, dintre teoriile filosofico-politice și sociologice majore ale primei jumătăți a secolului al XX-lea, teoria fenomenului oligarhic și a principiului democratic a lui Robert Michels, teoria lui Max Weber asupra limitelor democrației politice în societatea industrializată și birocratizată și analiza socialismului și a raportului său cu ordinea socială a democrației și a capitalismului realizată de Joseph A. Schumpeter. Selecția operată în teoriile celei de-a doua jumătăți a secolului trecut a vizat situația în descendență weberiană și schumpeteriană: teoria economică a politicului sau „noua economie politică“ și teoria alegerilor publice (ilustrată, între alții, de Anthony Downs, James M. Buchanan, Gordon Tullock, Albert O. Hirschman prin *Public Choice Society*, inițial *Committee on Nonmarket Decisions*) și schița unei filosofii a sferei publice datorată lui Daniel Bell. Acestora autorul le-a alăturat o analiză a conceptului de „interes public“ ca parte a discursului politic și nu ca instrument al științei politice.

Criteriul acestei selecții a fost cel al calității teoriilor de a fi inovatoare, de a fi „deschizătoare de drum“, calitate reflectată în capacitatea lor de a degaja câmpuri problematice, de a elabora cadre conceptuale și de a formula întrebări-cheie și răspunsuri de „importanță durabilă“. Ca urmare, alegerea autorului s-a opus asupra unor „opere teoretice fundamentale“, cu o „dezvoltare spectaculoasă“, care „prin

exercițiul lor îndelungat și sistematic...“ s-au impus în spațiul social și cultural al timpului nostru ca adesea moduri de gândire, de o uimitoare coerentă interioară, asupra stăriilor și evoluțiilor istorice, în general“ (p. 6). Altitudinea lor teoretică a fost precizată prin sublinierea calității lor de „adevărate concepții despre lume“ și, în cazul lui Marx, de proiect politic de ameliorare a societății moderne. Autorul a optat pentru „reconstrucția sistematică“ și „evaluarea critică“ a acestor „opere filosofice exemplare“, subsumând acestui obiectiv „degașarea structurii lor logice“ și a „încărcăturii lor semantice durabile“ începând de la decelarea presupozitiilor lor antropologice fundamentale pentru a putea degaja coordonatele primare, stabilitate de autori, ale condiției omului în lumea modernă“ (*ibid.*).

Analiza condiției omului în societatea modernă: omul ca persoană particulară, „ca un întreg de necesități naturale și de voință arbitrară“ și omul ca persoană care intră într-un sistem general de relații sociale, la Hegel — gânditorul care ocupă, alături de Marx, un loc privilegiat în istoria gândirii politice și, ca urmare, un loc privilegiat în economia lucrării, ceilalți autori fiind „ulteriorii“ care îl dezvoltă —, relevă reflectarea specifică a separării reale dintre producția și circulația mărfurilor (sau *socialul*), organizat conform dreptului civil, și puterea politică și administrativă. Autorul precizează ca atare cele două direcții urmate de gândirea politică a sfârșitului de secol XVIII și de cea a secolului al XIX-lea: teoria socială dezvoltată din orizontul economiei politice și teoria statului modern inspirată de dreptul natural și prezintă teoria hegeliană a dreptului, „teoria rânduiliilor moderne“, și teoria marxiană economico-politică a societății civile ca pe inovații de referință pentru întreaga filosofie politică ulterioară. Ca atare, lucrarea prezintă exemplar esența inovației conceptuale hegeliene a distincției între sfera societății civile sau burgheze și sfera politică a statului, între „adevărată creație a lumii moderne“ care-l „smulge pe

individ din legăturile sale tradiționale, transformându-l într-o persoană independentă, singulară" și creația sa istorică, statul care mijlocește între interesele particulare, cele de grup și cele generale ale societății. Soluția hegeliană a statului ca „încununare a întregului edificiu” social, motivată de necesitatea intervenției sale „limitate, dar hotărâtoare” în desfășurarea spontană a raporturilor interindividuale în interiorul societății civile, în scopul „instituirii stării de drept” menită să înlăture „accidentalul și arbitrarul în faptele și conștiința subiectivă a oamenilor”, este prezentată în ceea ce constituie sursa de inspirație teoretică și social-critică pentru Marx. Pentru Marx, mijlocirea asigurată cu ajutorul birocratiei, a funcționarilor „delegați” ai statului în societatea civilă (repräsentanți ai interesului general) și cei ai stărilor sociale (corporatiilor) la nivelul statului, care pentru Hegel asigură identitatea între sistemul interesului particular și cel al interesului general sau *libertatea concretă*, reprezintă o soluție aparentă. Ea nu rezolvă separația sau „dedublarea esențială”, cum o numește Marx, existentă între „cetățeanul statului” („eul ca persoană universală, ipostază în care toți oamenii sunt identici”) (p. 52) și „individul aparținând societății civile”, între om ca ființă socială și omul privat (susținut prin principiul „individualismului” ca „scop final” al existenței *sociale*), ca atare filosofia hegeliană a dreptului constituindu-se într-o celebrare („mistică”) a persoanei particulare, a vieții și proprietății private, în „cea mai mare realizare a statului constituțional modern” (p. 98). Ca urmare, problema fundamentală a „depășirii filosofiei hegeliene a dreptului...”, în fond, o teorie a rânduielilor moderne“

și soluția „răsturnării” ei este reconstruită și reflectată ca parte a unui ansamblu teoretic cuprinzător care a oferit una din sursele intelectuale clasice cele mai importante pentru reflexia socială critică. „Răsturnarea” realizată de Marx este prezentată drept cercetare a „anatomiei societății civile” prin prisma economiei politice „în scopul realizării unei reconstrucții a întregii existențe sociale a omului în interiorul acestui orizont” (p. 100). Pe urmele lui Jacques Bidet, autorul subliniază „puternicul contrast între acuitatea analizei sale (a lui Marx — n.n.) asupra capitalismului, ale cărei principii pot fi utilizate pentru critica comunismului istoric, și slăbiciunea proiectului său politic, a ideii sale despre societatea socialistă” (p. 135).

Analiza comparativă a conceptului de societate civilă la Hegel și Marx, în primul rând, și la ceilalți autori studiați în diferențele ideative și încarcătura conceptuală specifică, are considerabilul merit de a reliefa sistematizat argumente în favoarea conotației societății civile ca „sistem general de relații sociale”, conotație, din păcate, ignorată sau trunchiată la noi chiar și în selecțe cercuri politice și/sau de analiză politică. De asemenea, se cuvine a fi remarcate opțiunea metodologică și criteriile de selecție ale autorului ca premise ale unui demers laborios, ale cărui coordonate includ precizia reconstrucției teoretice, moderația și finețea aprecierilor, constanța în a releva nouitatea și valoarea teoriilor studiate, de a invoca și de a face operaționale surse bibliografice de referință. Rigoarea și sobrietatea argumentativă dău măsura acestui veritabil reper în peisajul editorial actual de specialitate.

Gabriela Tănărescu

Angela Botez

Un secol de filosofie românească, București, Editura Academiei Române, 2005, 488 p.

Explorând secolul din filosofia românească

Această lucrare este o remarcabilă istorie a ideilor filosofice românești, a temelor și a personalităților sale, deschise către „universal” și către „celalalt” al nostru încă nu pe deplin conștient în fața propriului său tezaur filosofic. Volumul valorifică atât sursele și fundamentele, cât și deschiderile realizate prin opera numeroaselor și variatelor personalități din filosofia românească în secolul XX. În carte, filosofia românească este privită prin „lentilele” contemporane ale gândirii filosofice pentru a constata în spirit critic, fundamentat și fără entuziasme facile, un paralelism onorant între principalele direcții de manifestare și evoluție occidentală în filosofie și cele românești. Actualizând idei mai „vechi”, îmbrățișându-le în termenii recenti de analiză și apreciere — dar fără

a-i „ajusta” pentru a-i forța să se potrivească unor „mode” actuale în filosofie —, opera unifică teorii și idei valoroase pentru contemporaneitatea noastră, care celebrează diversitatea și diferența și prin intermediul unor teme și paradigmă noi în filosofie.

Un asemenea efort titanic este demarat atât prin înțelegerea și prezentarea paradigmelor spirituale românești cadru, în cadrul căreia se înscrie și paradigmă-cadru a filosofiei românești. Astfel, autoarea identifică matricea stilistică a filosofiei românești caracterizată prin: (1) receptarea principalelor curente filosofice europene, printr-o perspectivă echilibrată de tip holistic ce pune accentul atât pe filosofia germană (Kant și Nietzsche), cât și pe filosofia franceză (Descartes și Bergson), (2) critica tendințelor ce se reclamă drept cele mai recente și mai actuale dintre tendințele filosofice ale momentului — logicism, scientism, empirism, intuiționism și iraționalism. În

lucrare, de fiecare dată când un gânditor român este încadrat într-o tendință filosofică anume, este vorba despre o afiliere montată și motivată. O altă caracteristică (3) se referă la faptul că există anumite teme și discipline unde autorii români și-au încercat în mod predilect competențele (cum ar fi metafizica, istoria filosofiei, gnoseologia, filosofia logiciei, filosofia științei, filosofia conștiinței sau filosofia culturii), în timp ce nici alte zone filosofice nu au fost ignorate.

Se arată că filosofii români exprimă o serie de concepte și teme „integrative”, unele considerate inedite, cum ar fi „personalismul energetic” al lui Constantin Rădulescu-Motru sau „paralelismul psihofizic” al lui Ion Petrovici, „devenirea întru ființă” a lui C. Noica sau „teoria datului” a lui Mircea Florian și „raționalismul ecstatic” al lui Lucian Blaga. Unii dintre filosofii români ai secolului XX și-au îndreptat atenția asupra culturii interpretând-o ca pe o „mutație psihică” la Mihai Ralea sau ca pe o „mutație ontologică” la Lucian Blaga. Alți filosofi români sunt valorificați prin metoda lor filosofică, ca în cazul lui Ion Petrovici — „metoda empirică și raționalistă”, Mircea Florian — „metoda recesiștită”, Lucian Blaga — „antinomia transfigurată” sau „dualitatea categorială”, Petre Andrei — „valorificare retotalizatoare”, Mihai Ralea — „ezitarea cognitivă”, D.D. Roșca — „negarea existentialistă” și Emil Cioran — „descompunerea nihilistă”.

Conținutul volumului urmărește aceste deziderate de valorificare în termeni actuali a filosofiei românești din secolul XX. Introducerea descrie în prima sa parte matricea stilistică a filosofiei românești și specificitatea istoriei filosofiei românești. În a doua parte a introducerii sunt prezenteri ale creatorilor de limbă și școală filosofică: Mihai Eminescu, Constantin Rădulescu-Motru, Titu Maiorescu și Nae Ionescu. Este una dintre cele mai substanțiale introduceri la volumele de acest tip.

Prima parte a volumului constă din nouă capitole. Primul, dedicat metafizicii românești din secolul XX, interprează orientările principale din domeniu și abordează figuri de referință — Constantin Rădulescu-Motru, Mircea Florian, Ion Petrovici, Nae Ionescu, Mircea Vulcănescu —, precum și resurrecția postmodernă a metafizicii prin intermediul concepțiilor metafizice integrative, pe care le identifică autoarea în opera lui Lucian Blaga. Cel de-al doilea capitol confruntă cititorul cu kantianismul românesc — reprezentat prin Ion Petrovici, P. P. Negulescu, Constantin Rădulescu-Motru, Mircea Florian și alții. Într-o secțiune specială, se discută rolul și aria conceptuală a filosofiei științei și a logicii în cultura română. Filosofia minții și a conștiinței este abordată în capitolul al treilea, printr-o analiză a surselor istorice și a concepțiilor contemporane din domeniu, completate în mod specific de perspectivele românești, aşa cum apar la Constantin Rădulescu-Motru, Mircea Florian, Ion Petrovici, Mihai Ralea, Camil Petrescu și alții.

Următoarea dimensiune abordată este cea a holismului și a sistemismului, dezvoltată cu atenție pentru sistemul holist și pentru paradigmă, atât în filosofia secolului XX în general, cât și în abordările filosofilor români — Ștefan Lupașcu, Constantin Rădulescu-Motru, D.D. Roșca, Mihai Ralea, P.P. Negulescu, Petre Andrei, Lucian Blaga, Octav Onicescu, Mircea Florian. Subiectul este întregit prin studiul *Mircea Eliade despre hermeneutică și umanismul planetar*. Capitolul al cincilea abordează realismul și formele sale în două părți: perspective generale și o investigație a realismului și a „recesivității” la Mircea Florian. Următorul capitol abordează chestiuni legate de fenomenologie și de filosofia limbajului, discutând tendințe și metodologii aşa cum apar acestea și în opera filosofică a numeroși gânditori români: Constantin Floru, Camil Petrescu, Constantin Noica și.a.m.d.

Criza filosofiei moderne este abordată în capitolul săptă. Prima parte a capitolului investighează creșterea în importanță a postmodernismului și a epistemologiei postanalitice, continuând cu analiza raționalității integrale — ca „act de credință, nu axiomă de știință” — a hegelianismului și existentialismului lui D.D. Roșca. În continuare se abordează subiectul relativismului și contextualismului istoricist în filosofie, studiat în tendințe și orientări caracteristice și particularizat în filosofia românească prin studiul operei lui Ștefan Lupașcu, originat în postanalitic. Prima parte a lucrării se încheie cu un capitol despre postmodernism și nihilism, analizând mai ales criza istoricismului și reprezentationalismul modern și cu un studiu despre Emil Cioran, în calitate de creator al unei filosofii deconstructive.

Lucrarea este încărcată de informație conceptualizată și contextualizată în termeni unei filosofii actuale. Într-o manieră „beyondistă”, informația completează adekvat dimensiunile implicitului și ale explicitului, fiind susținută și de „istorii” („povești” ale ei, ale lui și ale lor), punând în discuție genealogiile hegemonice ale cunoașterii, folosind ca surse ale cunoașterii și memoriile și interviurile, îmbogățind astfel gândul analitic cu subiectivitate, ori de către ori este posibil.

În timp ce prima parte plăsează accentul pe idei filosofice românești, în același timp captivante și inedite și consonante cu tendințele filosofice majore existente pe plan internațional, partea a doua a lucrării oferă un „jurnal” al vieții filosofice românești: capitolul 1 — *Un secol în jurnalismul filosofic românesc*; capitolul 2 — *Publicații filosofice. Cărți principale*; capitolul 3 — *Comunitatea filosofică. Asociații și institute de filosofie* și, capitolul 4, *Participări românești la congrese internaționale*.

Încheierea lucrării oferă un studiu asupra perspectivelor investigate și deschise de către filosofii români asupra identității naționale și asupra specificității filosofiei românești și este în mod special interesantă și pentru filosofia politică românească. După cum arată A. Botez: „Fără a susține că avem

constituită o etnopsihologie dezvoltată, dată fiind, între altele, fractura culturii române produsă de comunismul stalinist represiv, putem totuși afirma că există în scrierile românești filosofic, științific, literar, jurnalistic, valoroase perspective teoretice, numeroase puncte de vedere eseistice, conotații relevante, multe risipite în conferințe publice, discursuri academice, articole de presă. Ele compun un tablou demn de interesul contemporanilor, deoarece evidențiază o serie de constante psihologice ale poporului român, care legitimează o nouă reflecție și cercetare a fizionomiei morale și spirituale a neamului nostru" (p. 454).

Într-o identificare punctuală a beneficiilor numeroase pe care le aduce cititorilor acest volum, prima este acea trăsătură „nihilistă și cioraniană” a naturii românilor, adesea lipsită de umorul și profunzimea talentului cioranian. Obiceiul de a minimaliza performanțele înaintașilor este cu deosebire păgubos. Cu toate acestea este extrem de popular, ca refugiu principal din calea nereușitelor personale, chiar înaintea „necazului” de a fi născut român și a lipsirilor „sistematici”. Autoarea subliniază și analizează și faptul că mai ales tinerii ignoră și, în consecință, se delimitizează de substanțiala filosofie românească, înainte de a o cunoaște cât de cât. Mai ales pentru tinerii filosofi și teoreticieni este luminoasă această incursiune în valorosul nostru trecut filosofic, nu prea îndepărtat.

Această lucrare se adresează unei mari varietăți de cititori pentru care ar putea fi utilă, la diverse niveluri, ca ghid și enciclopedie, oferind atât fundamente, cât și interpretări inedite ale operei unor mari personalități ale culturii și filosofiei românești: Lucian Blaga, Constantin Floru, Camil Petrescu, Ștefan Lupașcu, D.D. Roșca, Mircea Florian, Ion Petrovici, Mihai Ralea, dar și Constantin Rădulescu-Motru, Constantin Noica, Mircea Eliade, Petre Țuțea și Emil Cioran.

Ca ghid și enciclopedie, lucrarea este un omagiu, dar și un compendiu de analize dedicate marilor creatori români de limbă și școală filosofică: Mihai

Eminescu, Titu Maiorescu, Constantin Rădulescu-Motru și Nae Ionescu. Primii doi au contribuit în mod esențial la instaurarea statutului filosofiei ca disciplină și instanță critică. Din această perspectivă este de reținut și definitia eminesciană a filosofiei: „Filosofia are o valoare critică, ea crește intelectul, îl dezvăluie de la lenea cugetării și de la încredere prea mare în ideile străine, îl deprinde a cerceta lucrurile în mod genetic și a cumpăni fiecare cuvânt înainte de a-l așeza într-o teorie“ (p. 41).

Maiorescu a transformat instanța filosofică în normă. Și, după cum arată Marin Diaconu: „dacă Maiorescu crease o școală critică, iar Rădulescu-Motru una psihologică, împrejurul lui Nae Ionescu se edifică o școală filosofică din care vor face parte numele cunoscute ale lui C. Floru, Onicescu, Cioran, Eliade“ (p. 91).

Eminescu și Maiorescu sunt valorificați aici ca precursors ai unui secol „luminat“, marcat de școala raționalistă și științifică a lui C. Rădulescu-Motru și de cea intuiționistă, antipozitivistă și antilogicistă a lui Nae Ionescu, cu personalitatea ca Lucian Blaga și C. Noica (acesta de pe urmă exemplar prin activitatea sa paideică ce a marcat memoria colectivă recentă).

Odată cu Nae Ionescu, activitatea filosofică furnizează unul dintre multele adevăruri posibile, în continuu confrontare metafizică dintre sine și realitate, ce nu poate aduce decât relativism. Odată cu Mircea Eliade, religia este experiența comunicativă de la temelia culturii — *nîsus formativus*. Odată cu Mircea Vulcănescu, filosofia creștinismului deschide calea către adevărul metafizic. Odată cu Emil Cioran, căutarea absolutului ne poartă pe culmile disperării ale indivizilor, dar mai ales menite valorilor din culturile „mici“ ce nu pot exista decât în mod tragic, la umbra „marilor“ culturi. Odată cu Noica, filosofia se deschide spre subiectivism și hermeneutica descriptivă. Odată cu Vasile Bâncilă, eseu filosofic nu e nimic altceva decât literatură. Acest volum ne antrenă în jocul perspectivelor integrative: „Universalitatea filosofiei se exprimă în creații și opere particulare“ (p. 10).

Henrieta A. Șerban